

A Munkácsy-szobor pályázatából

Kallós Ede és Márkus Géza műve

A TÁVIRO

Ahol a puszta lelke ma él még,
Félelmesen a csend közepén
Drótkarjaikkal összefogózva,
Áll feketén sok drótkaru pózna,
Villamos lelkü nagyszerű rém.

Rajta rohan a városok lelke
S fekete szárnya míg tova leng,
Érzi a puszta: e drótokon árad
A gondolat, kín, az öröm, a bánat,
S a puszta ölében reszket a csend.

Tudja tán, hogy e kőszá elem majd
Megáll egy napon itt valahol,
Kőtornyos testet ölt ez a lélek
S nagyszerű zúgó új csoda ébred
Az álmodó, néma ugar alól.

Érzi a pusztát, hogy ahol átfut
A drótkaru rém, ott meghal a csend,
Kőszá szelét hát rászabadítja,
Búgva, kacagva rázza, szakítja
A villamos lelkü nagy idegent.

Dutka Ákos

Új magyar szobrok

Washington — Semmelweis — Munkácsy

A városliget platánjai között, csöndben s magában áll Washington szobra. Ha nem oly magas talapzatra állítják: ő is egyike a nyugodtan sétáló polgároknak, kissé régies öltözetben, de azzal az idegesség nélkül való polgári méltósággal, amelynek alapja az egyszerű gondolkodás s amely eltűnt a biedermeier korszakkal. Washingtont csakugyan furcsa volna színészi pózban látni. Ha a németek sziklákat hengergetnek egymás hegyébe s abból faragják a vas-Bismarck alakját: Washingtonnak, aki egy Németországnál sokkalta hatalmasabb művet alkotott, nincs szüksége eféle geológiai jellegű szoborra. Ilyen egyszerűek csak nagy emberek lehetnek. Bezerédi Gyula szobrásznak köszönjük, hogy Washingtont ennyire ceremónia nélkül mutatta be nekünk.

A szobor mintázása meglehetősen szükséztelenül teljesen reprezentálja szerzőjét. Látjuk e bronzon, hogy mintázás közben egy percig sem latolgatta a szobrász, hogy merész, de igen olcsó ujj-futamokkal megszedítse a nézőt. Lábainál nem viharzanak drapériák, furfangos árnyékhátok nem szakítják meg a modellatúrát. Sem páthosz, sem kacérság, sem tenorista-taglejtés, sem magyarázgató mellékalakok:

Washington pur et simple, annak az új polgár-hatalomnak első polgára, dísz és pomádé nélkül, sőt elmés mintázási fogások nélkül is. Az ilyen becsületes szobrász-munka nem mindennapi nálunk, ahol monumentum számba megy a kőbe faragott tósz.

Sajnáljuk, hogy Semmelweisnek, a világhírű magyarnak és az emberiség egyik legnagyobb jötevőjének imént felavatott szobra művészi minőségeiben jelentékenyen mögötte áll a nagy amerikainak. Az Erzsébet-térre került és Gerbaud közelsége veszedelmesen megérzik rajta: márványból faragott cukros habból ömlik alá az édes angyalkák kaszkádja, e habok fölött emelkedik a tudós doktor alakja. Hogy ő az asszonyok háláját érdemelte ki első sorban, azt egy másik szobor magyarázza meg a közönségnek: egy anya, aki ölében tart egy csecsemőt s hálásan pillant a doktorra. A mi ízlésünknek nem felel meg, hogy az egyszerű s nagy tudós interpretálására Strobl Alajos az egész szobrászati szertárt mozgósította. Túl-

omlékonynak véljük a főalaknak mintázását, túl-cifrának az ensemblét, túl-játékosnak a csendéletet, például az attila gombsorát. A márvány nobilis kő-természete nem tűrheti meg szórul-szóra ugyanazokat a formákat, amelyeket a gombkötő az ő anyagából nagyon jól meg tud csinálni. A barokkos díszítés más időkben s más céloknak jól megfelelt: a mészmetező hirtelen munkája számára hasznavehető motívum volt a lombfűző és a benne himbálózó angyalkák: ma ez a nyelv, amelyet egészen más emberek találtak ki egészen más célokra, nem alkalmas egy oly téma megértetésére, mint aminő ez a nagy magyar doktor. Nagyra tartjuk s respektussal említjük Stroblnak egy régebbi művét, az „Anyánk” címűt. Ez az új szobra azonban nem mond nekünk művészi mondanivalót.

Mindenesetre érdekesebbek ennél a Munkácsy-szobor pályaművei, amelyeket a Műcsarnokban gyűjtöttek össze. Van ugyan köztük néhány teljesen antipasztikus gipsz is, de a többi legalább élettelen vonásokat mutat. Sőt az élet túlbuzgását is. Néhányan éktelenül elvetették a sulykot: Összekuporgatják Munkácsyt, mintha kaucsukból volna, amely föl pattan s ime előttünk áll egy szertelenül hórihorgas alak, amely egy pillanat alatt föl fog szökni a magasba. Munkácsy lobbanékony, izzó temperamentumát idézték föl ezek a szobrászok, de aztán nem tudták visszaparancsolni a kőből és bronzból kiváltható formákba. Pedig minden jel arra mutat, hogy a szobrászok egyre jobban respektálják anyaguk jellegét, bár még mindig vonakodnak attól, hogy maguk faragják meg a követ, cizellálják a bronzot. Némely darabon a kőszertűsége, a sziklamutogatásra való törekvés veszedelmes fogásra bírta a szerzőket: indokolatlan drapéria-tömegeket komponáltak az alak és a talapzat közé, hogy mentül több követ adjanak, vagy pedig köpönyeget formáltak mögéje, amelyből teste alig hogy kiválik. Ezek egyoldalú túlzások, egy helyes gondolat karrikaturái, a célon túl menő lövés. De még mindig rokonszenvesebb hiba a banalitásnál.

Elhiszük, hogy ez a Munkácsy-szobor kemény egy dió. Munkácsyban buzgott a temperamentum: ecsetvonásai hirtelenek, rajzai vastagon odarántottak. Tömérdék apró műhely-anekdótát mesélnek a piktorkávéházakban azokról a rögtönös, ideges, majd tulipiros kedvű szösszenetekről, amelyek Munkácsyt munkaközben ellepték: mesélik, mint ugrott föl váratlanul ültéből, hogyan markolt bele türelmetlenül, pusztán kézzel a festő-bögrébe, hogy a színt odacsapja a vászonra. Ecsetnyél, egy darab rongy vagy épp a kabátja lebernyege szolgáltak olykor pillanatnyi festőszerszám gyanánt. Majd hirtelen elkomorodott, látható ok nélkül, hogy szinte örömmre riadva nekivágjon a vászonnak. Ilyen szeszélyes mozdulatokban, hirtelen fordulatu gesztusokkal, ilyen Proteusz-szerűen él Munkácsy alakja azok fejében, akik őt tanulmányozzák. E türelmetlen, ideges, lázasan aktív, majd hirtelenül magába borult alak rögzítettessék tehát kőbe vagy bronzba! Vagy ha nem ezt a képet adják, ha hallgatnak a monumentális nyugalom szavára: ki hiszi el nekik, hogy nem hamisították meg Munkácsyt? Gondoljunk ezekre, amidőn magyarázatot keresünk, hogy miért izeg-mozog, kuporodik, pattan föl, húzódik össze, nyúlik hirtelenül ki e terveken a mester alakja, akárcsak egy kinematográf egyes képein. Ezt megértve, megbocsátottunk sok túlzást is, anélkül, hogy elfogadnók.

Egyben azonban arról is meg vagyunk győződve, hogy jobb Munkácsy-szobrot, mint amilyenek tervei itt láthatók, nem fogunk kaphatni. Nemcsak sok talentumot, de sok értéket is olvasunk ki e tervek némelyikéből. Mert hiszen feladatunk ily vázlatokkal szemben

A Munkácsy-szobor pályázatából

Telcs Ede műve

nem lehet más, mint hogy kihámozzuk belőlük az ígéreteket: a jövő szobor ígéretét. Nem könnyű dolog ugyan e vázlatok mindegyikét háromszor ekkora nagyságban elképzelni, de ha rászoktatjuk a képzelő-erőnket, sok új gyengeség, sok új erény bontakozik ki előttünk e sovány gipszekből. Ki fog például sülni, hogy ami most némely vázlaton egyszerűnek, nagy formának hat: háromszor ekkora méretben üres és formátlan. Kisül, hogy e kis mintákon egy-egy forma futólagos jelzése valóságos bányát fog jelenteni a szobrásznak, amidőn a munkát végleges nagyságában mintázza. És még sok egyéb, sőt a forma-kompozíció lényeges részei is elváltoznak majd a szenvedések amaz útján, amit a végleges nagyságban való mintázás jelent. Ily szemüvegen át tekintve e vázlatokat, találunk köztük artisztikusan érett, kivitelre teljesen alkalmas conceptust is, amelyet egészen bátran mutathatunk be a szigorú külföldnek is.

Így például bármely külföldi pályázaton becsülettel állaná meg helyét Telcs Ede műve, jól mintázott, egységes terv, szertelenség nélkül; komoly és becsületes alkotás. De éppen egy ily jeles szobrászzal szemben megengedhetjük magunknak azt az észrevételt, hogy érzésünk szerint nem eléggé jellegzetes az ő alakja. Szinte azt mondanók, hogy lassan folyó prózában írja le nekünk Munkácsyt, elegánsan és szépen bár, de nem adja elibénk mint hirtelenül megragadott, egy perc alatt a maga teljességében átértzett embert. E tekintetben élénkebb, jellemzőbb, a szöveget fejtő találó vázlat az, amelyet Kallós Ede mintázott, architektinokus részét pedig Márkus Géza tervezte. Lehet, hogy a talapzatnak a végleges kivitelnél kisebb arányúvá kellene változnia, de hiszen ez pusztán atelierkérdés, aminek nincs köze a pályázathoz. Mindenesetre oly érdekes és művészi a talapzat, hogy alapformáit meg kellene tartani. Munkácsy alakján pedig alig kívánnánk valamely változtatást. A nagy mester lényege, jelleme azon hirtelenében van ide mintázva, azzal az impulzussal és szükséztudással, amelyet Kallós munkáin mindig megtalálunk. A mintázás nervózus jellemvonását nagyon megfelelően tartjuk éppen Munkácsy szobrán, a temperamentumos előadás is jól illik hozzá.

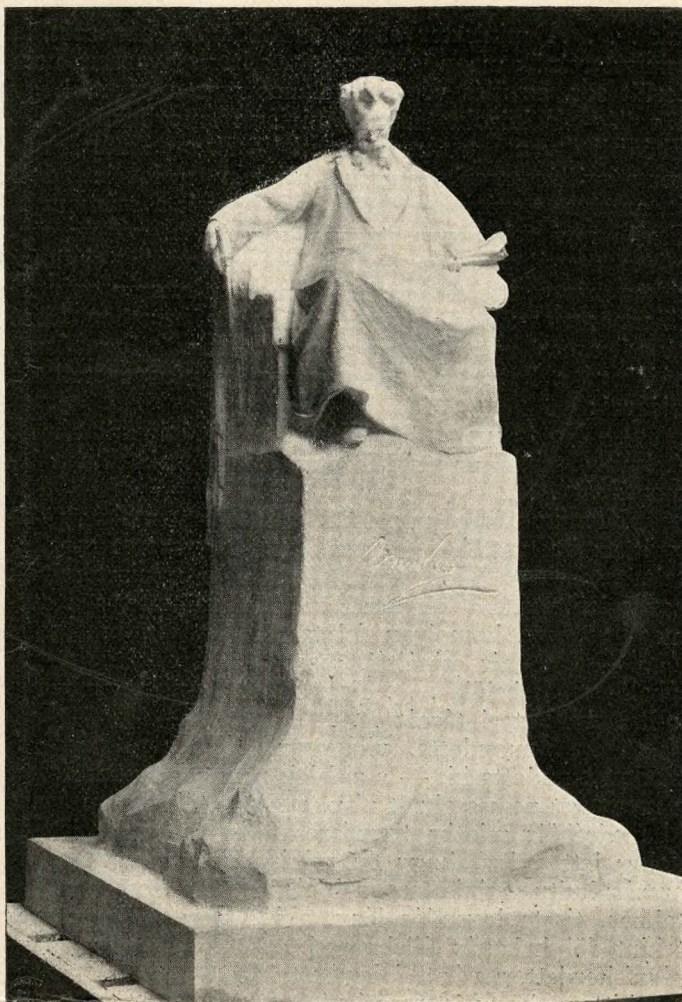
Nem akarjuk a többi, egy s más részletben sikerült munkát elemezni. Csak azt igtatjuk még ide, hogy a pályázatot jobbnak tartjuk, mint amilyennek azt általában tartják.

Lyka Károly

Két könnycsepp

(Egy miniszter naplójából)

Hogyan történt: talán magam se tudom egészen tisztán, hiszen még most is úgy tűnik föl nekem, mintha behunytt szemmel járnék az emberek között, s a következő pillanatban egyszerre csak föl kellene ébrednem abból az álomból, amely bolondosan jókedvű képeket csillogtat meg a lelkem előtt . . . Ma este félkilenc óra óta miniszter vagyok, kegyelmes úr, ő felsége a király első tanácsosa, az a hatalmas lény, akihez millió és millió lélek sóhajtatása száll . . . Hogy történt mindez, Istenem, hogyan is történt? . . . Tegnap még egyedül vacsoráztam az étterembeli sároksztálnál, a híres törzsasztalnál, amely az én tisztelemre alakult, amelynél szomorúan magamra maradtam . . . A stréberek, a mulatni szeretők, az anekdotázók rendre elmaradtak mellőlem, s csak a rendes hétfői vacsorákra gyülekezett össze egy-két savanyu legény, akit inkább a jó étel vonzott ide, mint az én társaságom . . . Ez különben nem is csoda, ötvenkét éves vagyok, családom sohase volt, s a közügyek rég kiölték belőlem a tehet-

A Munkácsy-szobor pályázatából,

Pásztor János pályaterve

seget, hogy másoknak kellemes tudjak lenni . . . Még nem érzem magam aggastyánnak, de mások már sok év óta annak tartanak, s ha lehet, olyan helyre menekülnek előlem, ahol még otthonos dolog a hangos és jókedvű kacagás . . . Már-már belenyugodtam abba, hogy elfelejtett, vén kutya módjára fogom befejezni az életemet, amikor ma délből, féltizenkettőkor egyszerre csak ragyogó valósággá lett mindaz, amiről hosszu harminc esztendő óta álmodtam . . .

Ha eszembe jut, hogy délelőtt be se akartam menni a képviselőházba, szeretnék hangosan fölkapni . . . Csak a véletlen mulat, hogy mégis bementem: a tanácsos, akivel a minisztériumban dolgom lett volna, legnagyobb bosszúságomra betegen feküdt odahaza a lakásán, s én nem tudtam mit csinálni a dél-előttömme . . . Unalmamban benéztem a Házba, azzal a szándékkal, hogy bóbiskolni fogok az egyik sarokban, de véletlenül betévedtem az ülésterembe . . . Valami vidéki iskoláról volt szó, s a miniszter, aki régóta népszerűtlen ember a pártjában, meglehetősen léhán és lenézőleg felelt az ellenzéki szónokoknak . . . Mivel nem aludtam ki magamat, s az idegeim nem voltak egészen rendben, hirtelen elfutott a méreg, s intettem a jegyzőnek, hogy beszélni akarok . . . A többi már úgy folyt le, mint valami álom . . . Talán a Ház hangulata is hozzájárult, talán az idegeim fölfeszültsége öntött a szavaimba bizonyos ellenállhatatlan sarkazmust: elég az hozzá, hogy huszonhat éves politikai pályám alatt még sohasem volt oly sikerem, mint ma . . . A képviselők kigyúlt arccal figyeltek, minden második szavamra dörgő taps volt a válasz, s mikor a beszédemet bevégeztem, az egész Ház tíz percig tartó tomboláshoz tört ki . . . Még a kormánypártiak is tombol-